

โครงการวิจัยและจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษา

คุณชลลดา ทองทวี

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา โดยการรวบรวมประมวล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ สร้างฐานข้อมูลจิตตปัญญาศึกษาเกี่ยวกับบุคคล กลุ่มหรือองค์กร และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ให้เป็นฐานความรู้สนับสนุนการขับเคลื่อนงานจิตตปัญญาศึกษา รวมทั้งศึกษาหาประเด็นการวิจัยและสร้างแผนที่ลำดับความสำคัญของการวิจัย (Research Priority Mapping) ที่เกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา ตลอดจนพัฒนาเครือข่ายนักวิจัยและนักปฏิบัติด้านจิตตปัญญาศึกษา

การศึกษาวิจัยได้ประมวลความรู้ตามบริบททางศาสนา บริบททางสังคมและวัฒนธรรม และบริบททางการศึกษา ครอบคลุม ๕ ประเด็นหลัก ได้แก่ ๑) ประวัติพัฒนาการแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (History and Concepts) เพื่อศึกษาทำความเข้าใจประวัติพัฒนาการของการเรียนรู้พัฒนาในด้านในในบริบทของยุคสมัยต่างๆ ที่ผ่านมา การผุดบังเกิดของแนวคิดและขบวนการจิตตปัญญาศึกษา และสังเคราะห์แนวคิด (concepts) หลักว่าด้วยจิตตปัญญาศึกษา ๒) เครื่องมือกระบวนการ และการปฏิบัติเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา (Practices and Tools) เพื่อศึกษาการพัฒนาต่อยอดนำแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษาไปสู่การจัดการกระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติ ๓) แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสู่วงการต่างๆ (Application in Various Fields) เพื่อศึกษาหาแนวทางการประยุกต์นำหลักการแนวคิด เครื่องมือ วิธีการ การปฏิบัติ และกระบวนการแบบจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ในบริบทของวงการต่างๆ ๔) วิธีวิทยาการวิจัยทางจิตตปัญญาศึกษา (Research Methodology) เพื่อศึกษาวิธีวิทยาการวิจัยที่เหมาะสมสอดคล้องกับแนวคิดและการปฏิบัติทางจิตตปัญญาศึกษา ๕) การประเมินสำหรับจิตตปัญญาศึกษา (Evaluation for Contemplative Education) เพื่อสำรวจและประมวลแนวคิดและตัวอย่างรูปธรรมของการประเมินผลทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา นำเสนอคุณลักษณะของผู้ประเมินและการประเมินที่เหมาะสมสำหรับจิตตปัญญาศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงการสำรวจ (Exploratory Research) โดยมีคำถามวิจัย ๒ ข้อ ได้แก่ ๑) องค์ความรู้หลักทางวิชาการของจิตตปัญญาศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาไทยมีอะไรบ้าง ๒) คุณลักษณะเฉพาะของจิตตปัญญาศึกษาเป็นอย่างไร คณะวิจัยได้สำรวจพรรณแดนความรู้ผ่านการศึกษาเชิงเอกสารผ่านแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ การเข้าร่วมสัมมนาวิชาการ และการประชุมพิจารณาจัดทำแผนที่ลำดับความสำคัญของงานวิจัย ตามแนวทางการศึกษาแบบบุคคลที่สามทั่วไป และยังสามารถเพิ่มเติมแนวทางการศึกษาแบบบุคคลที่หนึ่ง คือการเข้าไปมีประสบการณ์ตรงผ่านการปฏิบัติและเข้ารับการอบรมต่างๆ เกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา และแนวทางบุคคลที่สอง คือการสร้างความเป็นผู้นำร่วมผ่านการสืบค้นอย่างมีส่วนร่วม และการจัดวงจิตตปัญญาสนทนา (Contemplative Research Dialogue--CoRDial)

ตลอดระยะเวลาของการดำเนินงาน คณะวิจัยได้จัดกลุ่มข้อมูลเพื่อนำเข้าสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกัน โดยให้ความสำคัญกับการบ่มฟักข้อมูล (data incubation) ผ่านการพักผ่อนและการใช้ชีวิตนอกเหนือการทำงานวิจัย เพื่อให้เกิดการตกผลึกของข้อมูล และเปิดช่องทางให้กับญาณทัศนะในการผุดบังเกิดใหม่ขององค์ความรู้ งานวิจัยนี้ได้รับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือจากการประชุมพิจารณาทบทวนโดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นระยะๆ ตลอดการวิจัย

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ได้ให้นิยามจิตตปัญญาศึกษาว่าหมายถึง “กระบวนการเรียนรู้และบริบทที่เป็นเหตุปัจจัยเกื้อกูลต่อองค์ประกอบหรือกระแสแห่งการพัฒนาจากจิตเล็กสู่จิตใหญ่ โดยหยั่งรากลงถึงฐานคิดเชิงศาสนา มนุษยนิยม และองค์รวมบูรณาการ” คือจากจิตที่ยึดติดกับอัตตาตัวตนที่คับแคบ อึดอัดกับการมองโลกเป็นส่วนเสี้ยว สู่จิตที่ตื่นรู้ หยั่งรู้ความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งเป็นองค์รวม มีความรักความเมตตา

ในการสังเคราะห์ผลพบว่าสามารถนำเสนอคุณลักษณะเฉพาะของจิตตปัญญาศึกษาเป็น “จิตตปัญญาพหุศึกษา” ซึ่งประกอบด้วย ๘ ส่วน คือ ๑) ราก หมายถึงฐานแนวคิด ได้แก่ แนวคิดเชิงศาสนา เชิงมนุษยนิยม และเชิงบูรณาการองค์รวม ๒) ผล หมายถึงเป้าหมายการเรียนรู้สู่จิตใหญ่ที่กว้างขวางครอบคลุมและเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ๓) แก่น หมายถึงองค์ประกอบหรือกระแสแห่งการพัฒนาสู่จิตใหญ่ ได้แก่ การมีสติเปิดรับประสบการณ์ตรงในปัจจุบันขณะอย่างเต็มเปี่ยม การสืบค้นกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน การน้อมมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจริงจัง ความเบิกบานและผ่อนคลาย และการมีจิตตั้งมั่นและเป็นกลาง ๔) กระพี้ หมายถึง บริบทของกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติ ได้แก่ สังฆะคือการให้คุณค่าต่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ และวัฒนธรรมคือการให้คุณค่าแก่รากฐานทางภูมิปัญญาที่หลากหลายและไม่แยกจากชุมชนท้องถิ่น ๕) เปลือก หมายถึง เครื่องมือ การปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ ของจิตตปัญญาศึกษา ๖) เมล็ด หมายถึง ศักยภาพภายในของมนุษย์ทุกคน ๗) ผืนดิน หมายถึง วงการต่างๆ ที่นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปประยุกต์ใช้ และ ๘) ความรู้ในการปลูกและดูแล หมายถึง การวิจัยสืบค้นความรู้ และการวัดประเมินสำหรับจิตตปัญญาศึกษา

การศึกษาวิจัยยังทำให้นักวิจัยได้เกิดการเรียนรู้ต่อชีวิตของตน เกิดความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาจากการได้มีประสบการณ์ตรง และการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ตลอดจนคณะวิจัยยังได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน ได้ตระหนักและศรัทธาในคุณค่าของการเป็นผู้นำร่วม (Collective leadership)

ผลจากการจัดวงจิตตปัญญาสนทนา คือการได้สร้างพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เข้าร่วมในฐานะเครือข่ายนักวิจัยและนักปฏิบัติ โดยได้สืบค้นความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) และบันทึกไว้ (explicit knowledge) ด้วยกระบวนการปฏิบัติต่างๆ ในประเด็นว่าด้วยการสืบค้นตนเอง แผนที่จิตสภาวะจิต ประวัติศาสตร์แนวคิด รูปแบบการปฏิบัติ การวัดประเมิน แนวทางการประยุกต์ใช้ และการวิจัย ผู้วิจัยพบว่าการจัดวงจิตตปัญญาสนทนาเป็นการหาสมดุลระหว่างวิชาการกับประสบการณ์ตรง และพบว่าผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้นเป็นลำดับ

นอกจากนี้ คณะวิจัยยังได้จัดทำแผนที่ลำดับความสำคัญงานวิจัย พบว่าโจทย์การวิจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดต่อการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาไทย ได้แก่ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ การวิจัยสำรวจองค์ความรู้และวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้างระบบการวัดประเมินการเรียนและการทำงานในฐานะกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้และความสุข การวิจัยพัฒนาอาจารย์กระบวนการ และผู้จัดการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา การวิจัยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแก่นกับบริบทในลักษณะที่มีความหมายต่อชุมชน ตลอดจนการวิจัยศึกษาและพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่เป็นโครงสร้างรองรับจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย